

GONDOLATOK A GERILLA-HADVISELÉS ELLENI KÜZDELEM EGYES ÖSSZEFÜGGÉSEINEK TUDOMÁNYOS VIZSGÁLATÁRÓL

Bevezetés, célkitűzés

A hadikultúrák – tanulmány tárgya szerinti – vizsgálata során tájolóként, illetve elsődleges kiindulási alapként Kovács Jenő: Magyarország katonai stratégiája című művét¹ indokolt alkalmazni. Ezt abban a vonatkozásban is fontos megjegyezni, hogy „Kovács Jenő korai halála – 1996. november 29-én, 67 évesen – azonban nem engedte meg számára a kutatási eredmények gyakorlati hasznosítását, de kutatásának eredményei nem veszték kárba. Sok vizsgált terület, köztük a hadikultúrák kérdésköre is, pusztán csak a problémafelvetés szintjéig jutott, amelyek további kutatásával a mai napig is adós a magyar hadtudomány.”²

A stratégiaalkotás szemléleti kérdései körében Kovács Jenő munkásságát a hazánkban – akkoriban, tehát a kilencvenes évek első felében – alig művelt geopolitika kutatásának fontosságát kívánta reprezentálni. E témakörben a világfolyamatokban jelenleg már domináló irányzatok és a kis államoknak ahhoz történő igazodása érzékeltetésének szándéka is vezérelte őt a stratégiaalkotás során³.

A legfontosabb fogalmak tisztázása, a kiindulási alap meghatározása

Előzetesen tisztázni szükséges, hogy *Porkoláb Imre: Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai* című műve alapján, milyen formákat és típusokat indokolt a téma szerint összefüggésben megkülönböztetni. A tanulmány szerint „a gerilla hadikultúra a nem állami, nem reguláris, hanem sok esetben önszerveződő, felszereltségében és logisztikai ellátottságában gyenge hadviselő feleket jellemzi”,⁴ amelyek célja az ellenségnek tekintett állami vagy idegen hatalom meghátrálásra kényszerítése, vagy megdöntése és a hatalom átvétele. A gerilla hadviselés jellemzője annak elhúzódó, rejtett és kiszámíthatatlan jellege”.⁵

---

¹ KOVÁCS Jenő: Magyarország katonai stratégiája. (Komplex kutatási téma). I–III., Kézirat, Bp., 1993., 1995., 1996., a kézirat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem könyvtárában található, raktári jelzet: 1. kötet: 585/1767:1; 2. kötet: 585/2060:1; 3. kötet: 585/2154/1

² FORGÁCS Balázs: In memoriam Kovács Jenő. Hadtudomány 2009/1-2. p. 112.

³ KOVÁCS Jenő: Stratégiaalkotás. In: Hadtudomány 1992/2. pp. 56-63.

⁴ A szervezett bűnözést folytató bandák, drogbárók szintén aszimmetrikus hadviselési módszereket alkalmaznak, de a gerilla-hadviseléssel és a terrorizmussal szemben nem politikai célból folytatnak tevékenységet, céljuk elsődlegesen az anyagi gyarapodás biztosítása, a gerilla pedig egy „félfegyverzett civil, akinek nem a karabély, vagy a machete az elsődleges fegyvere, hanem a közösséggel kialakított viszony, a nemzet ahol és amiért küzd”. – Robert TABOR: *The War of the Flea* (New York: The Citadel Press, 1969), p. 21.

⁵ A Magyar Hadtudományi Társaság 2005. november 3-án tartotta – a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett eseménysorozat részeként – az év legnagyobb lélegzetű szakmai-tudományos konferenciáját, *A katonai erő újszerű alkalmazása a 21. század elején* címmel. A konferencián elhangzottak a Hadtudomány 2005/4. számában kerültek megjelenítésre, így a Porkoláb Imre által a harmadik szekcióban előadott *Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai* című előadása is.

A gerilla hadikultúra egyik meghatározó jellemzője a tevékenység politikai irányultsága és az erőszak – egyidejű – alkalmazásának elkerülhetetlen volta. Miközben a gerilla haremódort, mint tevékenységsort elemezzük, megállapíthatjuk, hogy a politikai célokból folytatott jogellenes irányultságú befolyásoló tevékenység az erőszak alkalmazása hiányában, illetve annak előkészületi fázisában is – már feltétlenül egy állam – biztonsági érdekeinek veszélyeztetését eredményezheti.

A politikai irányultság jogellenességének helyes értelmezéséhez szükséges azt is megjegyezni, hogy ez – demokratikus és jogállami keretek között – kizárólag Magyarország törvényben meghatározott honvédelmi, illetve nemzetbiztonsági érdekeinek ellenében szervezett, vagy működő csoportok tevékenységének vizsgálata során értelmezhető, illetve állapítható meg.

A haza (ön)védelme érdekében szerveződő fegyveres tevékenységet végző csoport és az idegen érdekek által motivált diverziós⁶ tevékenységet végző csoportok vonatkozásában Kovács Jenő ismertetett tanulmánya és Forgács Balázs Antoine Henri Jomini⁷ és a nemzeti háború során végzett tevékenységének kutatása eredményeként megjelenített honvédő mozgalmak tudományos vizsgálata nyújtanak megfelelő elhatárolási alapot számunkra⁸. „Jomini választ keresett arra is, hogy hogyan lehet a leghatékonyabban felhasználni a felfegyverzett népet a politikai célkitűzések eléréséhez: véleménye szerint a már említett szoros politikai kontroll mellett a regularizált nemzetőrség mint szervezeti forma biztosíthatja ezt a mindenkori állam számára.”⁹

A honvédő, gerilla-hadviselés kifejezésrendszere kapcsán figyelmet érdemel, hogy a partizán szó eredete Bank Barbara tanulmánya¹⁰ szerint az olasz *partigiano* („párthív, harcostárs”) szóra vezethető vissza.

A kifejezést Bank Barbara tanulmánya szerint első ízben az amerikai függetlenségi háború veteránja, Johann von Ewald használta 1789-es *Treatise on partisan warfare* (Értekezés a partizán-hadviselésről) című munkájában¹¹. Ez a kijelentés – ti. Bank Barbara közlése – vitatható, hiszen 1759-ben jelent meg Jeney Lajos Mihály *Le partisan* (magyarul: *A portyázó*) című műve.

Kovács Jenő tanulmányában kiemeli, hogy a politikai harcok kiegészítője is lehet a gerilla tevékenység, ugyanis ez utóbbi nem jelent feltétlenül minden esetben

---

⁶ SZABÓ József (főszerkesztő): *Hadtudományi lexikon*. (Budapest: Magyar Hadtudományi Társaság, 1995.) p. 213.

⁷ Bonaparte Napoleon, majd Sándor (orosz) cár tábornoka, a cári orosz vezérkari és hadiakadémia megteremtésében meghatározó szerepet játszó svájci származású katonai teoretikus (1779 és 1869 között élt).

⁸ A témáról lásd FORGÁCS Balázs – SZEM Géza: *A partizánság Magna Chartája*. pp. 24-27.; FORGÁCS Balázs: *A néppel az uralkodóért. Az első gerillaelméletek*. pp. 40-53.; JOMINI, Antoine Henri: *A hadművészet meghatározása*. pp. 579-580.

⁹ FORGÁCS Balázs: *Antoine Henri Jomini és a nemzeti háború*. In.: KOLLER Boglárka – MARSAL Viktor (szerk.): *Magyarország Európában, Európa a világban*. (Budapest: Dialog Campus Kiadó, 2016.) p. 43.

¹⁰ BANK Barbara: *Mit kell tudni a partizánokról? Délvidéki Magyar Golgota 1944-45*. p. 75.

¹¹ *Treatise on partisan warfare*. Forrás: <https://archive.org/details/TreatiseOnPartisanWarfareByEwald> (Letöltés ideje: 2019. 05. 11.)

folyamatos fegyveres küzdelmet, hiszen a fegyveres tevékenység átmenetileg hosszabb időn át szünetelhet is, miközben a küzdelem más formái folytatódnak¹². Kovács Jenő a Szovjet katonai enciklopédia szócikke alapján a francia *partisan* kifejezésből származtatja¹³ a második világháború idején a Szovjetunióban és Jugoszláviában kibontakozott ellenállási mozgalomban részt vevő harcosok elnevezését.

Ekkor a partizánok feladata az ellenség frontvonala mögé kerülve a kommunikáció megzavarása, az utánpótlási vonalak elvágása és az ellenség figyelmének elterelése volt. A tanulmányban és számos más publikációban az amerikai polgárháború *partisan* rangerei mintájaként szolgálóként kerül megjelenítésre a néhai hesseni jaeger alezredes által leírt és követett doktrína, azonban meg kell jegyezni, hogy az amerikai függetlenségi háború¹⁴ időszaka könnyűgyalogosainak harctevékenységét vizsgálva, közvetve vagy közvetlenül az azóta létrehozott vagy létrejött minden könnyűgyalogos egység harctevékenységére hatással volt.

Sokak számára érdekes lehet az a megközelítés, amely a mű szellemiségét jellemzi, hiszen a hollywoodi kasszasikereken (például az 1985-ben Amerika fegyverben, 2000-ben „A hazafi” címen bemutatott filmekben) felnőtt, történelem iránt érdeklődő közönség számára az amerikai függetlenségi háború partizánjai és reguláris erői szemszögéből ismert ez a történelmi időszak. Az angol Ward¹⁵ kapitány alárendeltségében szolgáló hesseni katonák Hoboken településének és az amerikai royalista menekültek védelmében 1780. július 20-án tett erőfeszítéseiről nem készült film. A kölcsönös kegyetlenkedések leírására jó példaként szolgál azonban, hogy a hősiesség helytállásra úgy motiválta katonáit a kapitány, hogy figyelmeztette őket arra, hogy miként kezelnék őket a lázadók. A Wardnak tulajdonított mondatok szerint jobb a halál, mint a fogságba esés. A védekező harc sikeres volt, a hat ágyú által kilőtt közel hatvan ágyúgolyó sem tudta megtántorítani a royalistákat, akik végül a rájuk bízott menekültek¹⁶ többségét meg tudták védeni.

Von Johann Ewald művében számos szabályt fogalmazott meg, különösen az amerikai partizánok elleni küzdelem szakszerű megvívására vonatkozóan, és ezeket a brit és a velük szövetséges erők által megtapasztalt példákkal támasztotta alá.

A harcban résztvevő angol és vele szövetséges németajkú egységek és parancsnokok jelentős vérveszteségek árán komoly tapasztalatokra tettek szert, melyet később a Napóleon ellen vívott háborúk során kamatoztattak. A gerilla hadviselésre vonatkozóan Jomini munkásságán túl a regulázott irreguláris erők alkalmazására láthatunk példát a napóleoni háborúk idejéből a spanyol

---

¹² KOVÁCS i. m. p. 37.

¹³ Uo.

¹⁴ Ewald, Johann von 1744 és 1813 között élt. Művének eredeti címe *Abhandlung über den kleinen Krigen* nevet viselte és gyalogsági kapitányként szerezte a Hesse-Cassel –i herceg szolgálatában, kinyomtatásra Casselben került sor 1785-ben.

¹⁵ Ward kapitány neve von Johann művének következő, 96. oldalán Warth-ként szerepel.

¹⁶ A mű a *refugees* kifejezést alkalmazza, ugyanakkor megjeleníti azt is, hogy közöttük voltak a hadsereg favágói is (véltetően „műszaki egységeként, kiszolgálóiként”).

gerillacsoportok szabályzatának tanulmányozása során¹⁷ is. Mindezek alapján megállapítható, hogy „a gerillaelméletek megszületésének kiindulópontját a 19. század elejére tehetjük”¹⁸, amely a szabályozott, politikai célú, erőalkalmazás ismerveivel felruházott új hadikultúra intézményesített alkalmazásának kezdetét jelenti.

Hasonlóan jelentős mérföldkőként tekinthetünk az aszimmetrikus hadviselés erőszakkal még nem együtt járó, de azzal közvetve vagy közvetlenül fenyegető egyes elemeiben a gerilla-hadviselés elemeit alkalmazó politikai befolyásoló tevékenység kialakulására, amely szakszerűen irányított keretek között a hibrid hadviselés egyik eszköze (pontosabban egyik tervszerű intézkedése) is lehet, amennyiben nem kerül időben, proaktívan detektálásra és elhárításra az erre feljogosított állami szervek – elsődlegesen nemzetbiztonsági szolgálatok – által.

A politikailag motivált diverziós tevékenység proaktív felismerése

A gerilla hadviselés egyes (erőszakmentes) jellemzőit magán hordozó szerveződések vonatkozásában felismerhető egy párhuzam a Geraszimov doktrína egyes meghatározó elemeivel. Valerij Geraszimov, orosz vezérkari főnök által írt, *A tudomány jelentősége a haladásban* címet viselő www.vpk-news.ru¹⁹ honlapon elérhető cikkét Tomolya János elemezte²⁰ és arra a következtetésre jutott, hogy „egyértelmű, hogy mind tartalmi, mind formai szempontok szerint nem beszélhetünk egy új hadviselési formát, vagy doktrínát meghirdető dokumentumról. (Megjegyzi, az érvényben lévő orosz katonai doktrína sem használja a hibrid hadviselés vagy a hibrid háború kifejezést.)²¹” A tanulmány rámutat arra, hogy a szakterülettel foglalkozó elemzők, illetve szakírók kicsit túlértékelik a doktrína hatását a hadikultúrákra, a hadművészet művelőire, illetve az aktív katonai-politikai vezetésre. Kiemeli továbbá azt is, hogy megítélése szerint a hadtudomány művelőitől kér segítséget Geraszimov, annak elismerése mellett, hogy „*Elméleteket nem lehet parancsra létrehozni.*”²² Ugyanakkor meg kell jegyezni azt, hogy a hadviselés új formáinak és a hazai tapasztalatok újraértelmezését Geraszimov is céljaként tűzi ki²³, külön kiemelve az afganisztáni és az észak-kaukázusi háborúk ismerveit.

---

¹⁷ FORGÁCS Balázs: Reglamente de Partidas y Cuadrillas – Az első gerillaszabályzat. *Hadtudományi Szemle* 2017. X. évfolyam 1. szám pp. 23-35.

¹⁸ FORGÁCS Balázs: A néppel az uralkodóért. Az első gerillaelméletek. pp. 21-57.

¹⁹ Valerij GERASZIMOV: *Cennoszty nauki v predvigyenii*. Megjelent 2013. március 5-én Moszkvában, a *Voenno-promyshlennyi kurier* (Hadipari Hírek) 8. évfolyam 476. számának 1–2. oldalán. Forrás: http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05.12.)

²⁰ TOMOLYA János: Az úgynevezett „Geraszimov-cikk” margójára. *Hadtudomány* 2018/3-4. pp.79-99.

²¹ Uo. p. 86.

²² GERASZIMOV i. m. p. 2.

²³ Az eredeti mondat („Рассуждая о новых формах и способах вооруженной борьбы, мы не должны забывать отечественный опыт. Это применение партизанских отрядов в годы Великой Отечественной войны, борьба с иррегулярными формированиями в Афганистане и на Северном Кавказе.”) saját fordítása.

Geraszimov cikkéből számomra az látszik, hogy a nevéhez kötött új hadviselési koncepció, illetve doktrína és az ehhez köthető intézkedéssorozat a gerilla (az ő terminológiáját követve partizán) hadviselés és az erőszakmentes diverziós csoportok egyidejű alkalmazásának lehetőségét reális, végrehajtható célkitűzésnek, illetve működtethető modellnek tartja.

Figyelemmel arra, hogy a politikai-katonai vezetők által kinyilatkoztatott módszerek alkalmazásra is kerültek a közelmúltban – Tomolya cikkében rámutat, hogy az oroszok mindig külföldi beavatkozást sejtnek²⁴ ezen befolyásoló műveletek mögött – ezért érdemes a demokratikus jogállamok nemzetbiztonsági szerveinek is proaktívnak lenniük, hiszen a beavatkozás eddig sosem járt a várt (pozitív) eredménnyel, minden színes forradalmat anarchia és súlyos válság követett.

Az orosz befolyásoló tevékenység, amely pedig a nyugati publicisztikákban és elemzésekben ismerhető meg, természetesen fordított előjellel kerül megjelenítésre, különösen a hibrid háború kifejezéssel összefüggésben (elég csak az Ukrajnában zajló háborúra gondolnunk). Vagyis megállapítható, hogy bármelyik hatalom is támogat vagy befolyásol bárkit, ezekkel az eszközökkel, annak mindig tragikus következménye lesz.

Ezt a feladatot egy európai értékrendet valló demokratikus jogállamban szigorú jogszabályi kontroll mellett a nemzetbiztonsági szolgálatok végzik. A nem demokratikus rendszerekben is ezek a szervek végzik az elhárító tevékenységet, de ott az elnyomó állam és annak vezetői biztonságának szavatolása érdekében, a törvények fölött állva. Azt a nemzetbiztonsági érdeket sértő vagy veszélyeztető tevékenységet, amely kiváló alapot, illetve táptalajt képezhet egy későbbi diverziós intézkedés(sorozat) számára, a nemzetbiztonsági szervek detektálják. A nemzetbiztonsági szolgálatok elsődleges eszközei a titkos információgyűjtés módszertárából kerülnek ki, emiatt ennek tudományos vizsgálata, újra értelmezése szükséges ahhoz, hogy hatékony fellépés legyen elérhető az illegális tevékenység megelőzésére, akadályozására, korlátozására.

A hibrid fenyegetések jelentette veszélyeztetés természetét, a nemzetbiztonsági szolgálatok felelősségét és a jogalkotás lehetőségeit ezen a téren tanulmányában a legújabb terminológiát alkalmazva mégis közérthető módon Szabó Károly foglalja össze: „*A befolyásolási művelet és az abban alkalmazott eszközök – kompromittálás, propaganda, dezinformáció, felforgatás –, a hibrid fenyegetések az állam működéséhez szükséges funkciókat támadják a célországban. Az egyetlen kézenfekvő megoldásnak az tűnik, ha a kémelhárítás az államilag irányított politikai, katonai, gazdasági, társadalmi, információs, infrastrukturális és titkosszolgálati befolyásolás teljes vertikumának lefedésére törekszik. Egy állam részéről a „vegytiszta” hírszerző tevékenység meghaladása, a hihető tagadás lehetősége és a technikai, az infokommunikációs eszközök kontroll nélküli alkalmazása szinte ellehetetleníti a kémkedéssel szembeni büntetőjogi szankcionálást.*”²⁵

²⁴ TOMOLYA János: Az úgynevezett „Geraszimov-cikk” margójára. Hadtudomány 2018/3-4. p. 80.

²⁵ SZABÓ Károly: A katonai kémelhárítás feladatrendszerének új vonásai Európa és Magyarország megváltozott biztonsági környezetében. Felderítő Szemle XVII. évfolyam 2. szám p.186.

A politikailag motivált diverziós tevékenység proaktív felismerésének tudományos vizsgálata

Melyek a legfontosabb kérdések, amiket meg kell kísérelni megválaszolni ahhoz, hogy eredményesen vizsgálhatóvá váljon a problémakör?

- A titkos információgyűjtés és annak műveleti támogatásához kapcsolódó – különösen a katonai nemzetbiztonsági szakterületre jellemző – tevékenységi körben alkalmazott jogintézmények mennyiben képesek megfelelni az új típusú biztonsági kihívások jelentette veszélyek elhárításához, megelőzéséhez fűződő nemzetbiztonsági érdek kormányzati szinten megfogalmazott – nemzetbiztonsági védelmi – célkitűzéseinek?
- Lehetséges-e ez úgy, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokra jellemző jogintézmények rendszere vonatkozásában megállapítható, hogy a reaktivitás aránya még mindig túl magas a proaktivitáshoz képest? (A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 60 db módosításon esett át kihirdetése óta).

A nemzetbiztonsági tevékenység stratégiai szintjén nem az intézményi jogi, vagyis szervezetalkotás oldaláról történő, hanem elsődlegesen a funkcionalitást alapul vevő megközelítéssel és jogalkotással érhető el a kívánt közpolitikai célkitűzés, Magyarország nemzetbiztonsági érdekeinek védelme és céljainak érvényesítése. A katonai nemzetbiztonsági tevékenység és annak (jog)intézményi rendszere kiemelt helyet foglal el a katonai (jog)intézmények rendszerében, attól nem elválasztható, ugyanakkor a titkos információgyűjtő feladatrendszer miatt attól mégis külön kezelendő (kiemelten a katonai felderítés, hírszerzés, elhárítás szakágai). Előbbiekkel összefüggésben fontos megjegyezni, hogy a téma tudományos kutatását nehezíti, hogy a *„feladataik teljesítéséhez nélkülözhetetlen információkat a szolgálatok nyílt és titkos eszközök és módszerek alkalmazásával szerzik meg, a nyilvánosságtól elzártan dolgozzák fel és szintén a nyilvánosságtól elzártan adnak tájékoztatást az állami vezetők részére. Éppen ezekből adódóan, a nemzetbiztonsági tevékenység egyik alapeleme, hogy a teljes eljárás bizalmas, az avatatlan szemektől sokszorosan elzártan történik, ami az intézményi kultúrára is erős ráhatással van, és a nyilvánosság-titkosság egymással folyamatos konfliktusban áll. Különösen éles problémaként jelenik meg ez a nyugati típusú demokráciákban.”*²⁶

A problémakör vizsgálata során előbbiek miatt elsődlegesen a deduktív kutatási stratégia és ennek eszközrendszere szükséges, hogy alkalmazásra kerüljön. Ennek a kutatási stratégiának elsődleges használata azért indokolt, mert a téma részben a nemzetbiztonsági szolgálatok minősített adatokat képező írott és íratlan, más módon nem elérhető tudásbázisán alapul. *„A nyugati típusú demokráciák egyik meghatározó értéke a nyitottság, ezen belül is az, hogy az állampolgároknak joguk van megismerni minden adatot, információt, amely egyéni sorsukat, és az általuk alkotott közösség helyzetét befolyásolja. A hírszerző és biztonsági szolgálatok tevékenysége ezzel szemben a titkosságra épül, hiszen alaprendeltetésük az, hogy a*

---

²⁶ SZÜCS Péter – dr. SOLTI István: A magyar nemzetbiztonsági szféra és a nyilvánosság. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2014/II. évfolyam 2. szám. p. 74.

nemzet biztonsága érdekében elvégezzék azokat a feladatokat, amelyek megvalósítása nyílt eszközökkel nem lehetséges. A két értékrend ellentmondása szemmel látható, (...). Ez az elvi állapot azonban csak olyan kölcsönös bizalmon alapulhat, amely a gyakorlatban nem működőképes. Az állampolgár nem csak hinni, de tudni is szeretné, hogy a szolgálatok tevékenysége nem sérti érdekeit, miközben ez a bizonyosság a teljes nyilvánosság nélkül nem adható meg számára. (...) A titkosszolgálatok ez utóbbit nem tehetik meg, ami óhatatlanul bizalmatlanságot szül irányukban, (...). Egy demokratikus országban nem lehet kétséges, hogy a társadalom érdeke és elvárásai előbbre sorolnak, mint a titkosszolgálatok parciális érdekei, még ha azok a köz javát szolgálják is. Ebből kifolyólag a szolgálatoknak számolniuk kell azzal, hogy tevékenységüket egyre fokozódó társadalmi érdeklődés közepette kell folytatniuk, és esetenként a szakmailag indokoltnál mélyebb betekintést kell engedniük a külvilág számára.”²⁷

Ennek okán rendkívüli jelentősége van a jogalkotói tevékenységnek is, így ennek megfelelően a polgárok adatainak védelme – amely például Svájcban az első három, állam által védendő érték között szerepel az állampolgárok megítélése szerint – hazánkban az Alaptörvényben és sarkalatos törvényekben került biztosításra. Mivel a nemzetbiztonság elméletének éppúgy tartóoszlopául szolgál a jogtudomány, a rendszertudomány, ahogyan a hadtudomány is, ezért ezek eredményeinek elemzése és értékelése által juthatunk el a vizsgált témával kapcsolatos részismeretekhez. Vagyis ezek eszközrendszereinek alkalmazása indokolt. A feltáró módszerek közül a minőségi elemzés útján kimutathatók a rejtett összefüggések a dokumentumelemzés eredményeként megismert adatok, körülmények és a nemzetbiztonságot veszélyeztető törekvések között. A vizsgált témával kapcsolatos részismeretek, illetve megismert adatok rendszerezésének eredményeként az intézményrendszer (helyi, területi, központi, politikai szint) kooperatív tevékenységének eredményeként lehetőségessé válik azok közjogi transzformálása és ennek kell az intézményi változásokat előmozdítania (a szakmai érvek mellett a jogtudományi megalapozottság ugyanakkor erősíti és katalizálhatja a kodifikációs folyamatot).

A nemzetbiztonsági rendszer egész struktúráját érintő körülmény, a hibrid hadviselés eszközrendszerébe tartozó ún. befolyásoló művelet egyik intézkedésének a vizsgálat tárgyának szempontrendszere szerinti megközelítése

Az eddigiekhez hasonlóan fontos kiemelni, hogy az ország biztonságának garantálása körében a rendszerváltást követően a nemzetbiztonsági tevékenység elsődleges funkciója a kormányzati döntéshozatal támogatása a hírszerzés és elhárítás eszközrendszerével, amely tevékenységet a politika parlamenti ellenőrzés mellett felügyeli és irányítja, valamint amelynek központi fogalma már nem a konspiráció, hanem az információ²⁸.

²⁷ A külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Egyetemi Jegyzet, Budapest, 2007. (szerk.:) HÉJJA István p.192.

²⁸ JÁVOR Endre: A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága, a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában. In: Felderítő Szemle, 8. (2009) 2. sz. p. 63.

Az információ megszerzése érdekében az idegen szolgálatok hírszerző tevékenységet folytat(hat)nak hazánkban, míg ezen tevékenység elhárítása az ezért felelős nemzetbiztonsági szolgálatok feladatkörébe tartozik. Az információszerzés önmagában mit sem ér, ha annak felhasználása nem történik meg. Az információ (tudás) tárgyasítása, átváltása, hasznosítása számtalan formában történhet, kiemelt figyelmet érdemel azonban a befolyásolás céljából idegen szolgálat által végrehajtott manipuláció. A titkosszolgálatok aktív műveleteiben egyre inkább megjelenő manipulációs eszközök és módszerek felderítésére és megakadályozására irányuló szakmai tevékenység végrehajtása során felmerül a kérdés, hogy a jogalkotás – mely természetéből eredően a megtörtént esetek tanulságait alapul véve képes jogi fogalmakat, adott esetben büntetőjogi tényállásokat teremteni – tudja-e absztrahálni ezeket? A vizsgálat eredményessége céljából figyelembe kell venni, hogy a szakmai érvek, megismert tapasztalatok (proaktivitás eredményének) feldolgozását követheti csak a jogalkotói (reaktív) választevékenység, amely a jogi természetű felhatalmazást bővítheti a szolgálatok jog-, és hatáskörét illetően.

A diverzió, vagy a hírszerző tevékenység egyes részcsелеkményeit, tényállási elemeit a hazai és a külföldi jogszabályi előírások több esetben már szankcionálják (elég csak az illegális fegyverkereskedelemre, a vesztegetésre, a kémkedésre gondolnunk), azonban egyes stádiumaiban csak valamely tevékenység elkövetésére utaló információkról beszélhetünk, vagyis a rendelkezésre álló információk, adatok alapján nem tudható, hogy a nemzetbiztonsági szolgálat látókörébe került, titokban szerveződő és tevékenykedő csoport gerilla-hadviselésre készül az állammal, illetve annak polgárai ellen, vagy egy szervezett bűnözői csoport támogatását „csupán” azért végzi, mert illegális fegyver-, vagy kábítószer-csempészsben érdekeltek a résztvevők.

Ugyanakkor azt is megfigyelhetjük, hogy a szervezett bűnözés a helyi szinten megszerzett erőszak monopoliumát utóbb gyakorlta igyekszik politikai (célú) tőkénévé kovácsolni, sok esetben a történészek képesek a rejtett összefüggéseket – a küzdelem kimenetelétől függően – minősíteni, mint a Cosa Nostra esetében a II. világháború alatt szicíliai partraszállás során kialakult eseménysort, mikor az Egyesült Államokban honvédelmi és nemzetbiztonsági érdekből kapcsolatokat építettek ki a haditengerészet és a maffia között²⁹. New York kikötője nagyon fontos volt, tartottak a német és az olasz kémek szabotázsakcióitól. Ez utóbbiak jól el tudtak rejtőzni a nagy létszámú (amerikai) olasz közösségekben. Ezért a kikötő biztonságáért felelős Radcliffe Haffenden őrnagy, az ONI³⁰ főtisztje felvette a kapcsolatot a hírhedt maffiózó Lucky Lucianóval, aki annak ellenére, hogy 5 évi börtönbüntetését töltötte, emberén, Joe Lanzán keresztül megtartotta a kikötői illegális tevékenység feletti ellenőrzését. A hírhedt maffiózó a New York-i kikötő olasz kém-, és szabotórhálózat felgöngyölítését lehetővé tevő titkos információgyűjtés mellett egy nagy jelentőségű befolyásoló műveletet is támogatott Szicíliában. A CIA elődjének³¹, az OSS-nek a helyi viszonyokról, a számba vehető baráti és ellenséges személyekről adott át információkat, hálózatot épített ki. A maffia egyik leghatékonyabb lépése, amely az ONI – pontosabban az USA katonai-

²⁹ KAPUTA László: Fejezetek a maffia történetéből. Szakmai Szemle. 2011/1. sz. pp. 23-57.

³⁰ Office of Naval Intelligence – Egyesült Államok Haditengerészeti Hírszerző Hivatala

³¹ 1942. június 13-án hozták létre az OSS-t az Office of Strategic Services-t (OSS), vagyis a Stratégiai Szolgálatok Hivatalát, amely jogelődje volt a háború után megalakított Központi Hírszerző Ügynökségnek (Central Intelligence Agency-nek – CIA)

politikai céljainak érdekében végrehajtott – befolyásoló műveleteként az volt, hogy a maffiózók tettek „egy visszautasíthatatlan ajánlatot” a Sziciliában állomásozó olasz katonai egység tagjainak, javasolva nekik a dezertálást és a szabotázsakciókat, ha el akarják kerülni, hogy családjuknak baja essen. Ennek a hírszerző műveletnek az eredményeként négy hadosztályból kettőnek a 70%-a dezertált a szövetségesek megérkezésekor. A szövetségesek partraszállása után a maffia célkitűzése a beszivárgás volt azoknak a településeknek a vezetésébe, amelyet az AMGOT (Allied Military Government of Occupied Territories) támogatott. Miután kihasználta a harcok idején a feketepiacot, a Cosa Nostra a háború után főként a kábítószerből kezdett gazdagodni. A maffia tagjainak erőfeszítéseit sok esetben siker, vagyis politikai stallum (kiemelten polgármesteri, képviselői tisztség) elnyerése követte³². A politika és maffia együttműködése azokban az évtizedekben, az USA-ban és Olaszországban sosem látott méreteket öltött és az aktuálpolitikai összefüggéseket nem vizsgálva, Kaputa Lászlót idézve a mai napig igaz az, hogy „*a Maffia azóta is él és virul...*”³³

A történelmi példán keresztül felismerhető és elemezhető, hogy egy nagyszabású befolyásoló művelet során nem lehetnek fenntartásai az állami, különösen a nemzetbiztonsági szerveknek. Radcliffe Haffenden őrnagy történetének ugyanakkor minden hasonló területen szolgálatot teljesítő szakember számára tanulságul kell, hogy szolgáljon, hiszen a főtiszt közvetlen beosztottjai a háború végén gyorsan leszereltek és hátat fordítottak a titkosszolgálati munkának. Charles Haffenden őrnagy máig nem tisztázott körülmények között távozott a hírszerzéstől. Saját bevallása szerint nem fegyelmi okokból, de egyes nyilvánosságra került dokumentumok tartalma alapján arra lehet következtetni, hogy a Maffiával kialakított kapcsolat során vélhetően ő is kompromittálódott, de korábbi érdemeire tekintettel, szépen, csendben engedte el a Cég a kezét. Röviddel leszerelése után, mivel az egészsége is megromlott, néhány éven belül, lakóhelyén, New Yorkban hunyt el.

A befolyásoló tevékenység részcsелеkményeit és alkalmazott módszereit tanulmányában Kovács Krisztián az alábbiak szerint csoportosította:

- a) *„kompromittálás (ideológiai alapon, zsarolással, lojális alapon):*
- *titkosszolgálati információgyűjtés a gyenge pontok, befolyásolási lehetőségek felmérése érdekében;*
  - *aktív titkosszolgálati műveletek a döntési mechanizmusok befolyásolására;*
  - *politikuskok, államigazgatási döntéshozók, erőszak szervezeti (fegyveres testületi) vezetők, kulcspozíciót betöltő személyek megvesztegetése, zsarolása, befolyásolása;*
  - *a célország gazdasági teljesítőképességét meghaladó, veszélyeztető üzleti kapcsolatok kialakítása;*

---

³² A témáról bővebben lásd: Norman LEWIS: *The Honored Society* (1964); Monte S. FINKELSTEIN: *Separatism, the Allies and the Mafia: The struggle for Sicilian Independence* (1998); John DICKIE: *Cosa Nostra – a history of the Sicilian Mafia* (2004); Alfio Caruso: *Da cosa nasce cosa* (2005);

³³ KAPUTA i. m. p. 57.

- b) *felforgatás:*
- a politikai elit hiteltelenítése;
  - ellenzéki pártok, mozgalmak megszervezése, megerősítése, pénzügyi, ideológiai támogatása, a politikai status quo megbontása;
  - az agresszorhoz lojális személyek, mozgalmak, szervezetek megtalálása/létrehozása és működtetése;
  - politikai, etnikai, vallási, társadalmi feszültségek szítása, szeparatista, elégedetlenségi mozgalmak létrehozása, erősítése;
  - a célország nemzetközi kapcsolatainak befolyásolása, szövetségi kapcsolatainak fellazítása;
  - bűnözői csoportok támogatása, a közrend megzavarása érdekében történő felhasználása;
- c) *szabotázsakciók rejtett titkosszolgálati támogatása (terrortámadások, infrastruktúra rongálása, rombolása, kibertámadások);*
- d) *propaganda:*
- a célországban médiapozíciók megteremtése/átvétele, propaganda- és dezinformációs tevékenység megindítása;
  - a közvélemény/közgondolkodás formálása, befolyásolása;
  - a nemzetközi közvélemény befolyásolása;
- e) *dezinformáció (megtévesztés).’’³⁴*

A leginkább hasonló, nehezen definiálható tevékenység meghatározására szolgáló, kodifikált büntetőjogi tényállás a kémkedés – tisztán jogi megközelítésben – egy idegen hatalom vagy idegen szervezet részére Magyarország elleni hírszerző tevékenység folytatását jelenti. Olyan kifejezést alkalmaz, melynek feloldása a jogalkalmazás – kiemelten az igazságszolgáltatás – számára nehézséget okozhat, elsősorban a befolyásolási műveletek büntetőjogi megítélésének vonatkozásában, amelyek a kémkedés megvalósításának a megváltozott biztonsági környezetben megjelenő, gyakori elkövetési magatartásait jelenthetik.

Hazánk büntetőhatalmi igényeinek érvényesítésével összefüggő – hírszerző tevékenység, illetve befolyásoló művelet nemzetbiztonsági szolgálat általi detektálása eredményeként előkészített – döntés meghozatala mindenkor Hazánk nemzetbiztonsági érdekeinek és az eset összes körülményeinek együttes mérlegelését megkövetelő, kormányzati aktus. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységükre vonatkozó jogszabály előírása szerint³⁵ nem kötelesek büntetőeljárást kezdeményezni és átadni az adatokat, ha azzal veszélyeztetnék az e törvényben meghatározott feladataik ellátását.

Magyarország alkotmányos rendje alapján ez képezi a nemzetbiztonsági szféra tevékenységének a határát, ezen túl, vagyis (időben) ezt követően valósulhat meg egy, a nyomozóhatóság, illetve az igazságszolgáltatás működésére jellemző jogintézmény, illetve önálló intézkedés alkalmazása (előzetes letartóztatás,

³⁴ KOVÁCS Krisztián: A befolyásolás szerepe a modern hadviselésben. Felsőfokú Nemzetbiztonsági Tanfolyam évfolyammunka, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2018. pp. 32-33.

³⁵ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXXV. törvény 44. § (2a) bekezdése alapján

szabadságvesztés; viszont elfogás és előállítás a nemzetbiztonsági szolgálat hivatásos állományú tagja által is foganatosítható).

Ez egyben – a hírszerzési tevékenység kifejezésének jogi vagy szakmai értékelésére tekintet nélkül – jelenleg és a jövőben is erős kontrollfunkciót valósít meg a nemzetbiztonsági tevékenység fölött. Hiszen kizárólag a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló, továbbá a büntető igazságszolgáltatás kereteit meghatározó sarkalatos törvények (érdemi) módosításával alkalmazható a jelenleginél súlyosabb jogkorlátozást eredményező jogintézmény.

A hírszerző tevékenység esetleges (büntető) jogalkotói újraértelmezése az egyes, felderített manipulációs műveletek tanulságainak, megismert és bizonyított tényállási elemeinek a jogalkalmazók általi értékelésén múlik, amely eredményezheti azt, hogy nem csak szakmai, hanem jogi értelemben is kémkedésnek vagy egy „új” elnevezésű tényállásnak legyen tekinthető egy idegen hatalom vagy idegen szervezet által végrehajtott befolyásolás.

Összegzés, következtetések, további célkitűzések

„A 2010-es évek védelmi szférát érintő struktúra-, és funkciómegosztás-változásai után látni kell, hogy Magyarország sem kerülheti ki azt az európai tendenciát, amely főként a terrorizmus, a hibrid konfliktusok és kibertérből érkező támadások elleni védelem, valamint a migráció kezelésének tengelyén egy megújulási, változási folyamatot sürget a nemzetbiztonsági tevékenység szervezése, képességfejlesztése és irányítása terén³⁶. Ebbe a koncepcióba illeszkedik, a 2018 nyarán létrehozott Nemzeti Információs Allamtitkárság is, amelynek különleges szerepe van a hírszerzés összetett rendszerének koordinálásában.”³⁷

---

³⁶ A koordináltabb védelmi működést és irányítást szolgáló megoldásokat nemzetközi összehasonlításban is találunk, aminek egyik legtöbbet hivatkozott mintája az Amerikai Egyesült Államok. Emellett azonban fontos az is, hogy a hazai szakmai-tudományos gondolkodásban is elindult ennek az irányvonalnak a kibontakoztatása. A külföldi megoldások és különösen az amerikai minta kapcsán lásd: BÉRES János (szerk.): Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. pp. 66-79.; SÁFRÁN József: Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország nemzetbiztonsági szervezetrendszerének összehasonlító elemzése, Felderítő Szemle 2018/1. pp. 71-87. A koordinált és hatékonyabb védelemszervezés és irányítás vonatkozásában lásd: KESZELY László: Védelmi igazgatás szerepe a nemzeti szintű átfogó megközelítés megvalósításában. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, doktori értekezés, Budapest, 2017.; LAKATOS László – VARGA Attila Ferenc: A magyar honvédelmi igazgatás, In: FARKAS Ádám – KÁDÁR Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, pp. 159-211.; FARKAS Ádám: A védelmi kötelezettségtől a fegyveres védelem rendszeréig, Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2018/1. pp. 7-22.; FARKAS Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges intézményfejlesztési irányairól, Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2017/1-2. pp. 103-124.

³⁷ HÓDOS László: Gondolatok a nemzeti hírszerző képesség koordinációjáért felelős szervének közjogi helyzetéről; Szakmai Szemle 2018/4. p. 5.

A témával összefüggő kutatás fő célja az eddig nem, vagy részben hasznosított tapasztalatok, ismeretek tudományosan megalapozott feldolgozása és ezeknek egy olyan objektív megközelítésű keretbe foglalása, amely alkalmas új közjogi megoldási javaslatok kiindulópontjaként is funkcionálni.

A szakmai alapú megközelítés során az elmúlt évek katonai és politikai eseményeinek közismert és bevett magyarázatait, különösen a „színesforradalmakkal” és a Geraszimov-doktrínával összefüggésben megjelent elemzések tartalmát kellő kritikával célszerű illetni, mert a történelem során sosem volt még olyan „sikeres titkos” terv, amelyet a széles nyilvánosság számára hozzáférhetővé tettek, kivéve azokat, amelyeket figyelemelterelésnek szántak.

A gerilla hadikultúra ismerveinek oldaláról legjobban megközelíthető különleges hírszerző műveletek elhárítói oldalról történő vizsgálata feltétlenül szükséges. A hivatkozott Geraszimov általi megközelítés világossá teszi, hogy a tudományos eszközökkel történő újraértékelés állami, vagyis szakpolitikai és politikai szintű célkitűzés, illetve feladatszabásként értékelhető. Ennek a végrehajtása érdekében a (had)történelmi, rendészettudományi ismereteket kell szükségszerűen rendezniük és a jogalkotás szintjén hasznosításra alkalmassá tenniük a szakmai tudással rendelkező kutatóknak.

Felhasznált irodalom:

- BANK Barbara: Mit kell tudni a partizánokról? Délvidéki Magyar Golgota 1944-45. pp.75-81.
- BÉRES János (szerk.): Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2018.
- FARKAS Ádám: A védelmi kötelezettségtől a fegyveres védelem rendszeréig; Katonai Jogi és Hadijogi Szemle Bp. 2018. 1. pp. 7-22.
- FARKAS Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges intézmény-fejlesztési irányairól; Katonai Jogi és Hadijogi Szemle Bp. 2017/1-2. pp. 103-124.
- FORGÁCS Balázs: Antoine Henri Jomini és a nemzeti háború; KOLLER Boglárka – MARSAI Viktor (szerk.): Magyarország Európában, Európa a világban; Budapest, Dialog Campus Kiadó, 2016. pp. 35-43.
- FORGÁCS Balázs: A néppel az uralkodóért. Az első gerillaelméletek; Felderítő Szemle 2016/1. pp. 21-57.
- FORGÁCS Balázs: In memoriam Kovács Jenő; Hadtudomány 2009/1-2. pp. 105-112.
- FORGÁCS Balázs: Reglamento de Partidas y Cuadrillas – Az első gerillaszabályzat; Hadtudományi Szemle 2017. X. évfolyam 1. szám pp. 23-35.

- HÉJJA István (szerk. lektorálta: KIS-BENEDEK József, TÖMÖSVÁRY Zsigmond.): A külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok; Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Egyetemi Jegyzet, Budapest, 2007.
- HÓDOS László: Gondolatok a nemzeti hírszerző képesség koordinációjáért felelős szervének közjogi helyzetéről; Szakmai Szemle 2018/4. pp. 5-18.
- JÁVOR Endre: A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága, a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában. In: Felderítő Szemle, 8. (2009) 2. sz. p. 61-69.
- KAPUTA László: Fejezetek a maffia történetéből; Szakmai Szemle. 2011/1. pp. 23-57.
- KESZELY László: Védelmi igazgatás szerepe a nemzeti szintű átfogó megközelítés megvalósításában. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, doktori értekezés, Budapest, 2017.
- KOVÁCS Jenő: Magyarország katonai stratégiája.(Komplex kutatási téma). I–III., Kézirat, Bp., 1993., 1995., 1996.; a kézirat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem könyvtárában található, raktári jelzet: 1. kötet: 585/1767:1; 2. kötet: 585/2060:1; 3. kötet: 585/2154/1
- KOVÁCS Jenő: Stratégiaalkotás; Hadtudomány 1992/2. p. 56-63.
- KOVÁCS Krisztián: A befolyásolás szerepe a modern hadviselésben. Felsőfokú Nemzetbiztonsági Tanfolyam, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2018.
- LAKATOS László – VARGA Attila Ferenc: A magyar honvédelmi igazgatás, In: FARKAS Ádám – KÁDÁR Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016 pp. 159-211.
- PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai című előadása; Hadtudomány 2005/4. pp. 188-193.
- RESPERGER István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek; Budapest, Dialóg Campus Kiadó 2018.
- SÁFRÁN József: Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország nemzetbiztonsági szervezetrendszerének összehasonlító elemzése, Felderítő Szemle 2018/1. pp. 71-87.
- SZABÓ József (főszerkesztő): Hadtudományi lexikon; Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
- SZABÓ Károly: A katonai kémelhárítás feladatrendszerének új vonásai Európa és Magyarország megváltozott biztonsági környezetében; Felderítő Szemle (2018.) XVII. évfolyam 2. szám pp. 179-189.
- SZÜCS Péter – dr. SOLTÍ István: A magyar nemzetbiztonsági szféra és a nyilvánosság; Nemzetbiztonsági Szemle 2014/II. évfolyam 2. szám. pp. 72-92.
- TOMOLYA János: Az úgynevezett „Geraszimov-cikk” margójára; Hadtudomány 2018/3-4. pp.79-99.

Felhasznált jogszabályok:

- Magyarország 2011. április 25-én kihirdetett Alaptörvénye
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról

Internetes források:

- A Kongresszusi Könyvtár digitális archívumában elérhető a mű. Johann von Ewald: Treatise on partisan warfare. Forrás: <https://archive.org/details/TreatiseOnPartisanWarfareByEwald> (Letöltés ideje: 2019. 05. 11.)
- Valerij Geraszimov: Cennoszty nauki v predvigyenii. Megjelent 2013. március 5-én Moszkvában, a Voенno-promyshlennyi kurier (Hadipari Hírek) 8. évfolyam 476. számának 1–2. oldalán. Forrás: a http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)